

УДК 342.95:67/68(477)

Н.Ф. Ващук,
здобувач ДНДІ МВС України,
старший науковий співробітник
ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0001-1734-2564

ОКРЕМІ КЛАСТЕРИ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Стаття присвячена окремим аспектам адміністративно-правового регулювання в легкій промисловості України, зокрема кластерам, які є інноваціями, покликаними зрушити зміни в кращій бік. Автором надано визначення понять “кластер” і “кластеризація сфери легкої промисловості”.

На основі наукових джерел та наведених окремих практичних прикладів у сфері промислового виробництва висвітлено процес кластеризації сфери вітчизняної легкої промисловості.

Ключові слова: легка промисловість, адміністративно-правове регулювання, кластер, промисловий кластер, кластеризація сфери легкої промисловості.

Статья посвящена отдельным вопросам административно-правового регулирования в легкой промышленности Украины, в частности кластерам, которые являются инновациями, призванными сдвинуть изменения в лучшую сторону. Автором дано определение понятий “кластер” и “кластеризация сферы легкой промышленности”.

На основе научных источников и приведенных отдельных практических примеров в сфере промышленного производства освещено процесс кластеризации сферы отечественной легкой промышленности.

Ключевые слова: легкая промышленность, административно-правовое регулирование, кластер, промышленный кластер, кластеризация сферы легкой промышленности.

Світ зазнає глобалізаційних змін, які безпосередньо впливають на промисловість, а міжнародна конкуренція нав'язує нові правила гри та вдосконалення у законодавствах країн. Не оминає цей процес і нашу країну, зокрема відбуваються законодавчі трансформації у різних виробничих сферах. Підприємства різних форм власності намагаються об'єднатися для виживання в сучасних умовах ринку. Для України такий шлях може розкрити нові можливості реалізації як на внутрішньому, так і на світовому ринку за умови створення на державному рівні належної законодавчої бази.

Серед іншого тема кластеризації для України може стати можливістю для розбудови економіки та ковтком свіжого повітря для промисловості, а саме легкої промисловості. Поява нової виробничої інноваційної моделі, тобто перетворення окремих підприємств сфери легпрому в кластерну структуру створить преференції для успішного просування продукції.

Сьогодні в чинному законодавстві закріплено організаційно-правові форми об'єднань підприємств, крім того, є передумови для виникнення нових виробничих

систем у сферах господарської діяльності, але відсутнє поняття самого кластера із урахуванням специфіки окремих галузей, невизначені види заходів щодо його створення.

Вітчизняне законодавство не приділяє достатньо уваги правовому регулюванню суспільних відносин, що виникають при виготовленні сучасної продукції легкої промисловості та впровадженні інновацій. Українське законодавство в цій сфері не має системного характеру, розрізнені нормативно-правові акти не дають можливості здійснювати сучасне адміністративно-правове регулювання. Виникла потреба перегляду, систематизації та поповнення наявної законодавчої бази.

Досліджуючи сферу легкої промисловості України як об'єкта адміністративно-правового регулювання, слід зазначити, що розробкою окремих складових проблематики адміністративно-правового регулювання в цілому займалась значна кількість учених-спеціалістів у галузі адміністративного права, серед них: В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, В.В. Галуцько, Т.О. Коломієць, Л.І. Миськів, І.А. Черниш та ін. Водночас безпосередньо проблематика адміністративно-правового регулювання в сфері легкої промисловості не була предметом їхніх досліджень. Тому на основі аналізу теорії адміністративного права, положень Конституції України, наукових напрацювань вітчизняних вчених-адміністративістів, чинної правової бази спробуємо дослідити запровадження інновацій у сферу легкої промисловості.

Зарубіжні та вітчизняні вчені, такі як М. Портер, Н. Волкова, В. Бондаренко, М. Герасимчук, Т. Сахно та ін., вивчали питання кластерної моделі організації діяльності підприємств. Інноваційну діяльність підприємств у сфері легкої промисловості України досліджували у своїх працях М. Войнаренко, О. Волков, А. Гречан, Ю. Звягінцева, О. Луговський, І. Тарасенко та інші.

Сьогодні, незважаючи на велику кількість різних досліджень, проведених у сфері легкої промисловості, залишається недостатньо висвітленим питання в адміністративно-правовій площині.

Тому основним завданням нашого дослідження є розкриття сучасного стану законодавчого забезпечення та правового регулювання процесів кластеризації в сфері легкої промисловості, вивчення поняття кластера та промислового кластера, надання його визначення.

Конкурентоздатність сфери легкої промисловості України однозначно зазнає підвищення за умови приведення наявної законодавчої бази до відповідного європейського рівня із використанням найкращого зарубіжного досвіду для пришвидшення процесу.

Одним із таких новітніх запроваджень є кластер. Слід зазначити, що в міжнародній практиці, як і в нашій країні, відсутнє чітке та однозначне визначення поняття “кластер”.

Засновником поняття “кластер” вважають М. Портера, під яким він пропонує вважати сконцентровані за географічними ознаками групи взаємопов'язаних компаній, спеціалізованих постачальників послуг; фірм у відповідних галузях, а також пов'язаних з їхньою діяльністю організацій у певних галузях, що конкурують, але разом з тим ведуть спільну роботу [1]. Проте слід додати про спільні ринки, послуги, також окрім можливостей є й спільні ризики та загрози.

Аналіз робіт відомих теоретиків (Міхаеля Портера, Лоурена Янга, Дейвіда Барклі) дозволяє навести широке визначення кластера на підставі його характеристик.

Кластер – це група компаній, які розташовані географічно близько одна до одної, пов'язані між собою і належать до однієї чи різних сфер діяльності, здійснюють внутрішню взаємодію в певній галузі, мають єдину мету та отримують активну або пасивну підтримку від держави чи місцевих органів влади, а також розвиваються завдяки зусиллям регіональних лідерів.

Моніторинг українського законодавства не дає відповіді на питання про кластер, хоча наразі активно використовується поняття “кластер” під час створення ІТ-компаній та їх об'єднань, а також в інших сферах діяльності. Тому сучасні реалії адміністративно-правового регулювання в сфері легкої промисловості зобов'язують визначити, що таке “кластер” і як він сприяє оптимізації діяльності зазначеної сфери.

Зауважимо, що Господарський кодекс України, зокрема ст. 120, 127, передбачає такі організаційно-правові форми об'єднань підприємств: асоціації, корпорації, консорціуми, концерни та інші об'єднання підприємств, передбачені законом, наприклад: союзи, спілки, асоціації підприємців тощо. Порівнюючи зазначені вище форми об'єднань підприємств з такою формою об'єднання, як кластер, можна дійти висновку, що кластер може існувати в одній із таких організаційно-правових форм або бути окремою формою об'єднання підприємств.

Тому доречно буде нагадати, що В. Геєць розуміє промисловий кластер як “групу територіально-локалізованих підприємств, навчально-виробничих та фінансових компаній, зв'язаних між собою технологічним ланцюжком, або орієнтованих на загальний ринок ресурсів або споживачів (мережевий взаємозв'язок), маючу мережеву форму управління, конкурентоспроможних на конкретному рівні та здатних генерувати інноваційну складову” [2].

Отже, в Україні у зв'язку із законодавчою неврегульованістю поняття “кластер” наразі є актуальним оновлення нормативно-правової бази стосовно розвитку кластерів, особливо в цікавій нам легкій промисловості. Така нормативно-правова база включатиме закони Верховної Ради України, а також концепції та стратегії Кабінету Міністрів України.

У нашому дослідженні слід зауважити, що в Законі України “Про зайнятість населення” від 05.07.2012 йдеться про забезпечення державою реалізації політики у сфері зайнятості населення шляхом розвитку кластерів народних художніх промислів [3].

Досліджуючи сферу легкої промисловості як об'єкта адміністративно-правового регулювання, вважаємо за доцільне звернути увагу на таку важливу складову сфери легпрому, як розвиток підприємництва. Саме у дорожній карті та першочергових пріоритетах реалізації Стратегії сталого розвитку “Україна – 2020”, яку схвалено Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, зазначено про “дерегуляцію та розвиток малого підприємництва” та “програму малого та середнього бізнесу” тощо [4].

Кабінет Міністрів України затвердив Стратегію розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року розпорядженням від 24.05.2017 № 504-р [5]. Загальнодержавну цільову економічну програму розвитку промисловості на період до 2020 р. – розпорядженням від 17.07.2013 № 603-р) [6], Концепцію реформування державної політики в інноваційній сфері – розпорядженням від 10.09.2012 № 691-р) [7], які передбачають розроблення та виконання програм інтеграції суб'єктів малого і середнього підприємництва в національні та міжнародні інноваційні й технологічні об'єднання.

Отже, на нашу думку, визначення на законодавчому рівні понять “кластер” та “кластеризація” в різних сферах залишається нагальним питанням, як і порядок фінансування кластерів; створення науково-інноваційно-виробничих кластерів у високотехнологічних галузях; спрощення процедур утворення інноваційних кластерів.

Проект Закону України “Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні” від 04.12.2014 № 1256 [8] готується до другого читання, де можна затвердити визначення понять “кластер”, “кластеризація суб’єктів малого і середнього підприємництва”, “кластерна стратегія” тощо.

Відповідно, можемо надати своє визначення: кластер – це галузеве або між-галузеве, територіальне добровільне об’єднання суб’єктів підприємницької діяльності, які тісно співпрацюють з науковими (освітніми) установами, громадськими об’єднаннями, органами місцевого самоврядування і місцевими органами виконавчої влади з метою підвищення конкурентоздатності власної продукції та сприяння економічному розвитку регіону.

Проект “Концепція створення кластерів в Україні”, розроблений Кабінетом Міністрів України у 2008 р., не набрав чинності, однак визначав такі види кластерів: виробничі, інноваційно-технологічні, туристичні й транспортно-логістичні [9].

Цікавим є факт про те, що у країнах-членах ЄС кластеризація – це одна з умов підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів та держави. Зокрема, економіка Фінляндії повністю кластеризована, в ній виділено 9 кластерів; економіка Нідерландів розбита на 20 “мегакластерів”, на основі функціонування яких визначені пріоритети інноваційної політики держави. У Данії функціонує 29 кластерів, у яких беруть участь 40 % усіх підприємств країни, що забезпечують 60 % експорту, та розробляється концепція кластеризації. В Австрії діють трансграничні кластери з Німеччиною, Італією, Швейцарією, Угорщиною, активізувались зв’язки з Францією та Великобританією. Розроблена політика стимулювання розвитку зв’язків між дослідними інститутами та промисловим сектором, знижені регуляторні бар’єри в інноваційних програмах, формуються центри конкурентоспроможності. У Німеччині створено промислові кластери, а в Словенії прийнято стратегію зростання конкурентоспроможності промисловості та розроблено програму національного розвитку кластерів.

Сьогодні Україна суттєво відстає від загальноєвропейської тенденції розвитку кластерів, особливо в правовому відношенні, адже всі країни ЄС в тій чи іншій формі реалізують кластерну політику, впроваджуючи стратегії і програми кластеризації своєї економіки, зокрема сфери легкої промисловості. Проте зазначимо, що в Києві на місцевому рівні діяльність кластера легкої промисловості здійснюється відповідно до Стратегії розвитку міста Києва до 2025 року, укладеної 22 грудня 2015 р., а також Угоди про співпрацю між виконавчим органом Київської міської ради (Київською міською державною адміністрацією), Київським національним університетом технологій та дизайну, Черкаським державним бізнес-коледжем та підприємствами легкої промисловості.

До складу кластера легкої промисловості входять: виконавчий орган Київської міської ради (Київська міська державна адміністрація), Київський національний університет технологій та дизайну, ПАТ “Чинбар”, ТОВ “Київський взуттєвий альянс”, ТОВ “Науково-виробнича компанія “Гідростиль”, ТОВ “РА.ДА”, ТОВ “Дана-мода” [10]. Отже, учасниками кластера можуть бути: органи державної влади, органи місцевого самоврядування та юридичні особи, що розділяють положення цієї угоди.

До запроваджених інноваційних проєктів належать: “Шкіра і взуття спеціального призначення”, “Київська броня (засоби індивідуального бронезахисту для поліції м. Києва)”, “Шкільна форма для киян”, “Енергоефективність у технологічних процесах виробництва шкіри, взуття, трикотажних та швейних виробів”, “Дитяче взуття дошкільнят”. Є кластери у Львові та Харкові. Так, 16–22 листопада 2018 р. відбувся форум “Кластер виробників одягу і взуття – об’єднання для росту бізнесу”. Форум відбувся у таких містах: Львів, Хмельницький, Чернігів і Харків. Основний доповідач Іфор Фоукс-Вільямс – один із найвпливовіших світових практиків, автор методології з розвитку бізнес-кластерів, засновник “The Competitiveness Institute” (ТСІ), що є найбільшою у світі мережею спеціалістів, які вивчають конкурентоспроможність регіонів та країн [11].

Дослідження зарубіжної і вітчизняної наукової та правової бази з проблем кластероутворення дозволяє виокремити “чотири типи кластерів, створення яких є актуальним для України в умовах європейської інтеграції – промислового, транскордонного, міжрегіонального (експортоорієнтованого), інноваційного” [12].

Застосування на місцевому рівні та впровадження кластерної моделі інноваційного розвитку країни впливає на школу українських кластерних технологій в організації підприємництва та проєктує позитивні зрушення. Можливо, саме застосування стратегічного планування на регіональному рівні та виникнення нових механізмів взаємодії держави та промислової сфери і бізнесу, тобто виникнення природного механізму розвитку, що знижуватиме навантаження на державні органи щодо стимулювання адміністративно-правових та економічних механізмів, поява високотехнологічних підприємств, прискорена інтеграція регіону в глобальну господарську систему, поява гнучких підприємницьких структур у кластерних мережах, збільшення кількості фірм навколо кластера супроводжуватиметься соціальним ефектом.

Отже, цей процес не зупинити, тому потрібно подбати про комплекс заходів для вирішення питання щодо створення кластерів на законних підставах. Наприклад: внести зміни до законодавства щодо визначення поняття “кластер”, провести інформаційну кампанію серед потенційних учасників щодо роз’яснення конкурентних переваг кластерів, використати (створити) промислові парки і технопарки як інфраструктуру для розвитку кластерів або прийняти закон “Про кластери”.

Подальші дослідження можуть стосуватися створення законодавства щодо регіональних кластерів, розробки адміністративно-правового механізму взаємодії учасників кластерів, розробки відповідних законопроектів за кожним із зазначених вище типів кластерів. Кластерним утворенням, за умови запровадження зони вільної торгівлі з ЄС, буде значно краще переносити тиск європейського конкурентного середовища, ніж окремим економічним суб’єктам.

На підставі нашого дослідження, можемо запропонувати окремі визначення для кластера та кластеризації легкої промисловості. Кластер легкої промисловості – це об’єднання географічно (територіально) близьких взаємопов’язаних компаній, в тому числі підприємств, які мають єдину мету у своїй діяльності в сфері легкої промисловості та отримують підтримку від держави чи місцевих органів влади.

Кластеризація сфери легкої промисловості – глобальний процес об’єднання за метою та видом діяльності підприємств в адміністративно-правовій площині, що в майбутньому приведе до нових промислових форм, нового рівня комунікацій і підвищить конкурентоздатність за підтримки держави чи місцевих органів влади.

Створення об'єднання підприємств у формі кластера є вигідним і має багато переваг та велику перспективу, але відсутність спеціального закону щодо кластерів не дозволяє повноцінно регулювати їхню діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Портер М.* Международная конкуренция; пер. с англ.; под ред. и с предисловием В.Д. Шетинина. М.: Междунар. отношения, 1993. 896 с.
2. *Гець В.* Кластери і мережеві структури в економіці – тема досить цікава, але на сьогодні ще до кінця не вивчена. Економіст. 2008. № 10. С. 10–11.
3. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (дата звернення: 05.10.2018).
4. Про Стратегію сталого розвитку України “Україна – 2020”: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 05.10.2018).
5. Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року: розпорядження КМУ від 24 05. 2017 № 504-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80> (дата звернення: 05.10.2018).
6. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року: розпорядження КМУ від 17.07.2013 № 603-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/603-2013-%D1%80> (дата звернення: 05.10.2018).
7. Про схвалення Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері: розпорядження КМУ від 10.09.2012 № 691-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691-2012-%D1%80> (дата звернення: 05.10.2018).
8. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: проект Закону України від 04.12.2014 р. № 1256. URL: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?rf3511=52717 (дата звернення: 05.10.2018).
9. Про схвалення Концепції створення кластерів в Україні: проект розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.08.2008 URL: http://www.ligazakon.ua/news_old/ga012109.html (дата звернення: 05.10.2018).
10. Кластер легкої промисловості. URL: cluster.knutd.edu.ua (дата звернення: 05.10.2018).
11. Форум “Кластер виробників одягу і взуття – об'єднання для росту бізнесу” <https://kiev.carpe-diem.events/calendar/8546866-klaster-virobnikiv-odyagu-i-vzuttya-ob-iednannya-dlya-rostu-biznesu-at-yebr-r-konsultacii-dlya-malogo-biznesu-v-ukraini> (дата звернення: 05.10.2018).
12. *Каленяк Р.В.* Адміністративно-правове забезпечення процесів кластеризації економіки. Часопис Академії адвокатури України. К., 2013. № 19, 2. С. 4.

REFERENCES

1. *Porter, M.* (1993) Mezhdunarodnaya konkurentsia. “International Competition” / Russian interpretation; edition and foreword by V.D. Schetinina. M. 896 p. [in Russian].
2. *Heyets, V.* (2008) Klasteri i merezhevi struktury v ekonomitsi – tema dosi tsikava, ale na sohodni shche do kintsya ne vyyvchena. “Clusters and Network Structures in Economics – the Topic is Rather Interesting, but Today It Is Not Yet Fully Understood”. Economist 10, 10–11 [in Ukrainian].
3. About Employment: Bill of Ukraine dated 05.07.2012. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (Date of Application: 05.10.2018) [in Ukrainian].
4. About the Strategy of Sustainable Development of Ukraine “Ukraine 2020”: Decree of the President of Ukraine dated January 12, 2015 No 5/2015. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (Date of Application: 05.10.2018) [in Ukrainian].
5. Stratehiya rozvytku maloho i serednoho pidpryyemnytstva v Ukrayini na period do 2020 roku: rozporyadzhennya KМУ vid 24 05. 2017 № 504-r. “Strategy for the Development of Small and Medium Enterprises in Ukraine for the Period up to 2020: the CMU dated 24.05.2017 No 504-p. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80> (Date of Application: 05.10.2018) [in Ukrainian].
6. Pro skhvalennya Kontseptsiyi Zahalnodержavnoyi tsilovoyi ekonomichnoyi prohramy rozvytku promyslovosti na period do 2020 roku. “About Approval of the Concept of the National Target Economic Program for the Development of Industry for the Period up to 2020”: the CMU Order No 603-p dated July 17, 2013. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/603-2013-%D1%80> (Date of Application: 05.10.2018) [in Ukrainian].
7. About Approval of the Concept of Reforming the State Policy in the Innovation Sphere: the CMU Order No 691-r dated 10.09.2012. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691-2012-%D1%80> (Date of Application: 05.10.2018) [in Ukrainian].

8. About Development and State Support of Small and Medium Entrepreneurship in Ukraine: Draft Law of Ukraine dated 04.12.2014 No1256. URL: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52717 (Date of Application: 05.10.2018) [in Ukrainian].

9. About Approval of the Concept of Creation of Clusters in Ukraine: Draft Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 29.08.2008. URL: http://www.ligazakon.ua/news_old/ga012109.html. (Date of Application: 05.10.2018) [in Ukrainian].

10. Klaster lehkoyi promyslovosti. “Light Industry Cluster”. URL: claster.knutd.edu.ua. (Date of Application: 05.10.2018) [in Ukrainian].

11. Forum “Klaster vyrobnykiv odyahu i vzuttya – ob’yednannya dlya rostu biznesu”. “Forum “Cluster of Manufacturers of Clothing and Footwear – Association for the Growth of Business”. URL: <https://kiev.carpe-diem.events/calendar/8546866-klaster-virobnikiv-odyagu-i-vzuttya-ob-yednannya-dlya-rostu-biznesu-at-yebrr-konsultacii-dlya-malogo-biznesu-v-ukraini> (Date of Application: 05.10.2018) [in Ukrainian].

12. Kaleniak, R.V. (2013) Administratyvno-pravove zabezpechennya protsesiv klasteryzatsiyi ekonomiky. “Administrative and Legal Support of Processes of Clusterization of the Economy”. Journal of the Academy of Advocacy of Ukraine 19, 2. P. 4 [in Ukrainian].

UDC 342.95:67/68(477)

N.F. Vashchuk,

Postgraduate, Senior Researcher, State Research Institute
MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0001-1734-2564

SEPARATE CLUSTERS OF LIGHT INDUSTRY IN UKRAINE: ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION

Paper is devoted to several aspects of administrative and legal regulation in the light industry of Ukraine, in particular clusters, which are the innovations. Author defines the concepts of “cluster” and “clusterization of light industry”.

On the basis of scientific sources and the individual practical examples given in the field of industrial production, the process of clustering the sphere of the domestic light industry is highlighted.

Most of scientific sources are devoted to some isolated examples of sector clusters or global examples of clustering of the economy. Accordingly, there is a need to use the latest forms of association in the light industry, which would meet the specific requirements of the administrative and legal regulation of industry in Ukraine.

The analysis of foreign and domestic scientific publications on this issue, in particular the results of studies of modern models of innovation in light industry, which have already proven their effectiveness in the world, makes it possible to conclude that an effective instrument for an improvement of the competitiveness of the country is the introduction of a cluster model of economic development, in particular in light industry.

Paper states that the implementation of the cluster model of innovative development of the country influences the school of Ukrainian cluster technologies in the organization of entrepreneurship and products positive changes, in particular, the use of strategic planning at the regional level, the emergence of new mechanisms of an interaction between the state and business, the emergence of a natural mechanism of the development that will reduce the burden on government bodies to stimulate economic mechanisms, the emergence of high-tech enterprises, accelerated integration of the region into the global economic system, the emergence of flexible business

structures in cluster networks, increasement of the number of companies around the cluster, accompanied by social impact.

Creation of a cluster-based business combination is beneficial and has many advantages, but the lack of a special law on clusters does not allow them to regulate their activities in the best way.

Main directions of an application of clusters are considered. It is noted that the research results have prospects for the use of innovations in light industry, etc.

The materials of the paper can be used to improve the administrative and legal regulation of the domestic sphere of light industry.

Keywords: light industry, administrative and legal regulation, cluster, industrial cluster, clusterization of the sphere of light industry.

Отримано 29.11.2018